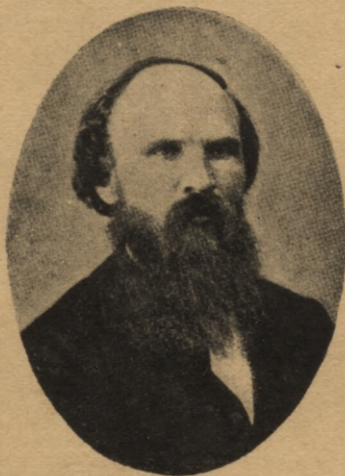
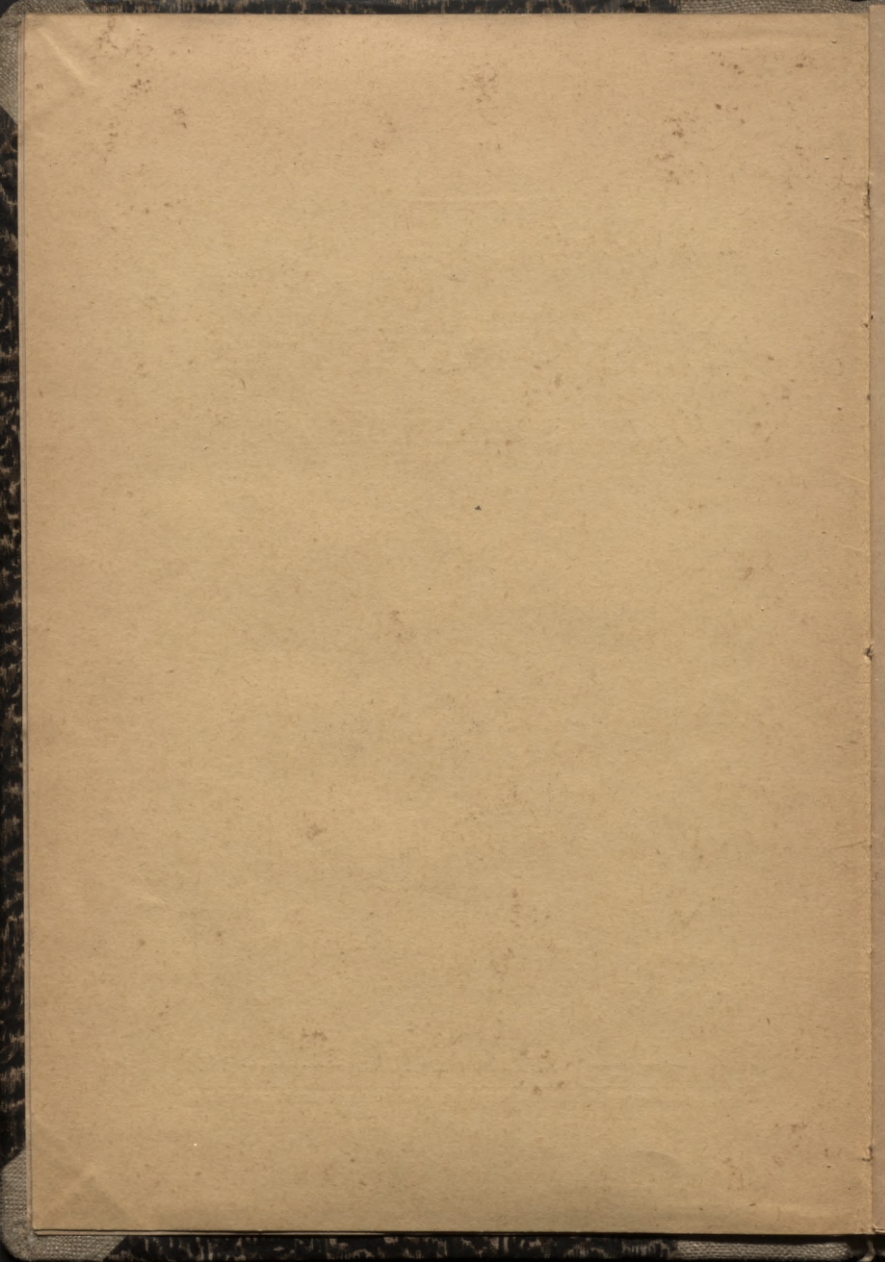

A. GOBA

KRONVALDA ATIS
UN
TĒVUZEMES MĪLESTĪBAS AVOTI

RĪGĀ ————— PAGALMA IZDEVUMS ————— 1934

B
810.09

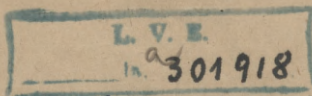
Latv. Ned.

A. GOBA

810.09

KRONVALDA ATIS
UN
TĒVUZEMES MĪLESTĪBAS AVOTI

RĪGĀ ————— PAGALMA IZDEVUMS ————— 1934

~~sf-5005K~~ (T) (P)

ARMIJAS SPIESTUVE,
Rīgā, Muižas ielā Nr. 1.

Kronvalda Atis un tēvuzemes mīlestības avoti.

Tiklab atsevišķa cilvēka, kā arī visas tautas dzīvē vērojami divi uguns kuri, kas silda un apgaismo, kas skubina un dod spēku iet savu ceļu dzīvē un pasaulē. Viens no šiem uguns kuriem ir — pagātnes mācība, un otrs — nākotnes ideāli.

Kam šie uguns kuri gaišāki un liesmaināki, tam arī dzīves ceļš vieglāks: tam nav jāmaldās pa tumsu un neziņu, jo viņa ceļu apgaismo tiklab bijušo dienu krātās atziņas un iegūtās mācības, kā arī nākotnes ideālu aizraujošais spēks; tam nav jāastingst arī pasaules aukstumā un darbos nav jāapsīkst ikdienas seklumā, jo vienmēr ir, kas dod dzīvības siltumu un visu to enerģiju, kas liek darboties un nemītīgi traukties uz priekšu. Labi tam cilvēkam un labi tai tautai, kam gaiša un nepārprotama pagātnes mācība un kam cildeni nākotnes ideāli.

Ja nu cilvēkam ir gribas brīvība, kauču parasto iespējāmību robežās, tad viņam arī pašam jā rūpējas, lai šie uguns kuri nevis dzistu, bet lai degtu jo liesmaināk, jo gaišāk, un lai tumsu un salu atgainātu jo tālāk no cilvēka dzīves ceļa. Tas pats sakāms par tautu — par šo lielo un brīnišķo organismu, kur slēpjas neaptveramas un dievišķas iespējamības.

Šoreiz — brīdi vērosim pagātnes uguns kuru, kāds tas dega mūsu tautiskās atmodas laikmeta sākumā. Pārcilāsim dažas tā laika atziņas. Pakavēsimies pie Kronvalda Ata domām par tēvuzemes mīlestības avotiem.

Nav šaubu, ka viens no visdedzīgākiem tēvuzemes un tautas mīlestības tulkiem mums bija Kronvalda Atis (dz. 1837., mir. 1875.). Ne par velti viņa kapa akmenī Vecpiebalgā iekalti vārdi: «Tēvuzeme un brīvība vissvētākie dārgumi virs zemes.» Cik svarīgas bijušas Kronvalda domas un cik labi izteiktas, to noprotam varbūt tikai tagad — vairāk kā sešdesmit gadus pēc viņa nāves. Mēs varam viņa rakstos atkal un atkal uzmeklēt vietas par istu tēvuzemes un tautas mīlestību, un tur nekas nav pār labojams, tur dažviet teikums pēc teikuma tā, it kā viss tas būtu tieši mūsu dienām rakstīts.

Tā palicis rokrakstā un tikai pēc Kronvalda nāves iespiests neliels apcerējums «Tēvuzemes mīlestī-

ba». Šis rakstiņš iesākas vārdiem: «Arī mēs atkal piedzīvojuši tādus laikus, kuŗi noprasa, lai katrs no mums aizstāv savu (un savas tautas) godu, savu brīvību, kā vien spēdams un zinādams, pat savas asinis netaupīdams. Bet tādi laiki prasa no tautas diženus vīrus. Tagadējie laiki noprasa, lai mēs tēvuzemes draugus gaiši atšķīram no tēvuzemes ienaidniekiem. Mums vajaga dedzīgas, diženas tēvuzemes mīlestības, kas svabada no pašmīlības. Mums pienākas un vajaga savu tēvuzemi kā visas tautas svētnīcu cienīt un godāt, par tās gaismību, vaļību un nemirstību no sirdsdibena gādāt, un strādāt, un tāpēc gataviem būt, kad tagadējie laiki to no mums prasa.»

Tā Kronvalda Atis. Mums nav ko daudz piebilst šiem zelta vārdiem no mūsu tautiskās atmodas dienām. Mums tikai jājautā: kā panākt šādu tautas un tēvuzemes mīlestību katrā no mums un visā mūsu tautā? Bez šādas mīlestības nevar būt stipras tautas un spēcīgas valsts. Tāpēc jautājums: pa kādiem ceļiem ejot — mēs varētu nonākt pie tiem avotiem, kur smēlams šis brīnišķais un dievišķais spēks?

Arī uz to norāda Kronvalda Atis minētā rakstiņā, protams, arī citos savos rakstos, runās un vēstulēs. Viens no vispārējiem noteikumiem tur šis: Tēvuzemes mīlestība pilsoņu sirdīs ieaudzināma jau no mazām dienām. «Ne mūžam neaizsniegsim īsteno tēvuzemes mīlestības augstumu un spēku, ja mājās un skolās viņu nesēsīm, neaudzināsīm, nespēcināsīm», saka Kronvalds.

Tēvuzemes un tautas mīlestība, pēc Kronvalda domām, ir tāds augsts tikuma veids, kur saplūst visi citi tikumi un kur vienīgi var uzplaukt cilvēka visas labās spējas. Kronvalds šē raksta: «Tēvuzemes mīlestība sprodrina un spēcina ikkatru tās locekli un tāpēc arī visu tautu, un audzina to necerētā brangumā un staltumā; viņa ir cilvēka uzplaukšanas un pacelšanās avots neskaitāmiem krietniem darbiem, jo tēvuzemes mīlestība svaida un iesvētī tautu visdiženākiem tikumiem, atsvabina turpretī no nelabām domām un ļauniem centieniem, stipri un sirsnīgi savienodama visus tautas locekļus un visu tautu padarīdama spēcīgu, diženu un laimīgu.»

Šai minētā rakstiņā Kronvalds norāda uz septiņiem

dažādiem avotiem, kur smeļams tēvuzemes un tautas mīlestības spēks.

Kā pirmo avotu viņš min: tēvuzemes pazišānu. Tikai tas, kas savu tēviju un savu tautu pazīst, var to arī nešaubīgi mīlēt. Un mūsu tēvuzeme ir, kā Kronvalds saka, — «viss tas zemes plašums, kuŗu jau mūsu tēvu sviedri un asinis aplacinājuši, pirms vēlāki laiki to saskaldīja sīkākās daļās», novados. Ar to teikts, ka mums vajaga pūlēties pazīt tagadējās Latvijas novadus, lai izgaistu aizspriedumi, kas vēl šķir latvieti Vidzemē vai Kurzemē no latvieša Latgalē, kas šķir latvieti Augšzemē no latvieša jūrmalas apvidos, vai kā citādi. Vajaga reiz tikt pie atziņas, ka visur ir tie paši mīlie un dārgie latvieši. Vietējā patriotisma vietā jārodas vispārējām latviešu patriotismam, šaurākās pašu vajadzības nedrīkst kaitēt vispārējām latviešu tautas un valsts interesēm.

Mums vajaga pazīt Latviju un saprast, ka viņas daba mums piemērotāka un labvēlīgāka, nekā kaut kuŗa cita zeme ziemeļos vai dienvidos; vajaga saprast, ka mūsu dzimtenē tik daudz īpatnēja daļuma, ko mēs nepamanām tikai tāpēc, ka esam ar to pārāk apraduši. Šis kuplais zaļums, šīs zālainās pļavas, šīs vilņojošās druvas, ēnainie meži, baltie bērzi, mērenais un mīlīgais klimats, gadskārtu pamazstinējās pārejas, baltie sniega lauki ziemā, un daudz vēl un vēl, kas bezgala jauks, tikai sen aprasts, jo redzēts no mazām dienām. Kad esam pabijuši kādu laiku svešumā un izbaudījuši turienes skarbumus, tad tikai īsti pamanām savas dzimtenes jaukumu, un tikai tad esam liktenim pateicīgi, ka mums dots tik mīlīgs zemes stūrītis. Bet ja arī kaut kas būtu citādi, mums šī zeme jā mīl un pie tās jāturas tāpēc, ka tā ir mūsu. Mums vienreiz vajaga mācīties saprast, ko nozīmē vārdiņš «mūsu».

Tālāk Kronvalds atgādina, ka — «jāiepazīstas ar tām vietām, kuŗas mūsu sentēviem bijušas it sevišķi svētas, ar tiem kalniem, uz kuŗiem tēvu tēvu pilis stāvējušas, ar tām upēm, kuŗas asins straumes iesarkanas padarīja, tautai par svētākām mantām cīnoties, jāiepazīstas ar tiem jūras līčiem, kuŗu vilņi latviešu kuģus nesuši».

Turpmākās minētā raksta rindiņās mēs atrodam šādas domas: kad pietiekoši pazīsim savas dzimtenes labumus un jaukumus, tad nebūs par jaunu redzēt arī trūkumus, nebūs par jaunu ieraudzīt un saprast to lielo darba lauku, kas mūs un arī nākošās paaudzes šē vēl gai-

da. Tā Kronvalds piemin purvus un nekultivētas zemes, kas gaidīt gaida, lai tos čaklas latviešu rokas reiz pārvērstu par auglīgām druvām, par zālainām pļavām, par bagātu māju vietām, kur apkārt būs augļos likstoši dārzi.

Iepazīdamies un pieglauzdamies savai dzimtenei, Kronvalds domā, mēs sāksim dzirdēt arī to — «teiksmu, kas lidinās pār mūsu pakalniem, ka apburtajām pilīm reiz jāuzceļas no tumšā zemes klēpja — jaunā un staltā izskatā». Še jau sadzirdams Kronvalda pravietojums, kas tais laikos vēl bija tik pārdrošs, bet kas pa daļai piepildījies ar Latvijas valsts nodibināšanos un ar šī gada 15. maija notikumiem, ar pazaudētās zemes atdabūšanu un tautas tiesību atgūšanu, aiztrencot iebrucējus un noraidot sveša padoma devējus. Un pārējā daļa pravietojumā paliek jo-projām spēkā: ar laiku tuvosimies arī daudz citām labām lietām skaistajā Latvijā. — Tā tad Latvijas pazīšana būtu viens no tēvuzemes mīlestības avotiem.

Kā otro avotu, kur izverd šis dievišķais spēks, Kronvalds še min: tēvijas vēsturi. Kā jau tautiskās atmodas laikā bija parasts, latviešu cilšu seno vēsturi daudz nešķīra no mūsu radu tautu — leišu un senprūšu — vēstures. Senos laikos šis tautas bijušas daudz vairāk vienotas. Tā skatoties, mūsu vēsture bija slavena arī tādēim slaveniem kara darbiem, kas atbalsojās tālu — pāri zemēm un tautām. Bet tas nav pats galvenais. Vēsturei jāmaca dzīvot līdz mūsu senčiem, priecāties viņiem līdz un ciest viņiem līdz, mīlēt un nīst, cienā turēt savējo un to aizstāvēt. Tā mēs paplašinām paši savu mūžu, tā mūsu mūžs tiek kā visas mūsu tautas mūžs.

«Jaunajai audzei jāparāda,» saka Kronvalds, «kā toreiz, brīvības laikos, visa latviešu tauta pratusi cienīt tautas visdārgākās mantas, kā viņos senos laikos tautas dēli un sirmgalvj, meitas un mātes dzīvi un dziļi sajuta visas tautas likteni, kā mūsu kareivji cīnījušies pret uzbrucējiem par savu brīvību, par savu latviešu tautību un ticību, un ka tie nav nevienu sprīdi zemes atdevuši uzvarētājiem, pirms to nebij ar savām karstām asinīm vēlāko laiku darbiem svaidījuši».

Brīvības garu vajaga just, kad piemin brīvības laiku tālā pagātnē. Lai tiklab stāstītājam, kā arī klausītājiem tad krūtīs pildās ar šo dievišķo jausmu. Bet tāpat sāpīgu pazemojumu vajaga pārdzīvot, kad jāpiemin nebrīvības, verdzības laiki, kad svešais pārspēks un mūsu senču nevienprātība tautu iegrūda postā. Šim sāpīgajam

pārdzīvojumam vajaga gan dzeltin dzelt, bet arī tagadējam latvietim likt apņemties: tas nedrīkst, tas ne mūžam vairs nedrīkst atkārtoties!

Vēsturē būs atrodamī momentī (lai tās seno zemgaļiešu cīņas, lai notikumi lielajos karos un beidzot Latvijas atbrīvošanas cīņās un darbos vēl nesen), kas vislabāk audzinās latviešu vīrestības garu. Šī gara audzināšanai Kronvalds piegriezī jo sevišķu vērību, saprazdams, ka garie un grūtie verdzības gadu simtepi tieši šo garu nospiedī centās iznīcināt. Turpmākie piedzīvojumi — jaunākie laiki — rādīja, ka tas nav iznīcināts, tikai aprūsējis, lai vienā baltā dienā šo rūsū noraustu kā putekļus un lai latviešu gara vērtības mirdzētu atkal jo spoži, arī brīvestības un vīrestības gara vērtības... kad tēvuzeme to prasa.

Vēsture mācīs vēl daudz ko citu, kas vajadzīgs tautas spēku nobriedumam. Vēsture mācīs mums vienprātību turēt. Vēsture mācīs, ka visām latviešu ciltīm jāsapūjas kā vienai nedalītai tautai, un ka plaissa, kas tagad vēl, piemēram, Latgali šķir no pārējās Latvijas, steidzīgi aizbejama, jo to izrakuši svešinieki, mūsu tautas kādreizējie verdzinātāji, ne paši latvieši. Latviskais mūs tikai vieno. Jāatmet svešais un uzspiestais, tiklab vienā kā otrā pusē, un lūk — latgalietis un vidzemnieks vai kurzemnieks varēs apkampties kā jau brāļi...

Kronvalds bija pirmais, kas pacēla balsi par Latgales kultūrālo pievienošanasu pārējai Latvijai un arī par latviešu un leišu tuvināšanasu un saprašanos. Citēsīm vietīpu no Kronvalda vēstules otram dedzīgam latvietim Brīvzemniekam, kas tolaik uzturējās Maskavā. Kronvalds raksta: «...Ka Maskavas leišu pulciņš jo draudzīgi saistās ar turienes latviešiem, par to ļoti ko priecāties. Mums jārupējās visiem spēkiem, ka savienotos latviešu tautas dzīvie locekļi, kas tagad cits no cita pretdebīgi atšķirti. Dzirdu, ka Vitebskas (tas ir — tagadējās Latgales) latvieši sakot: Mēs neesam latvieši, mēs esam katoļi... Lūk ko izgādājuši ticības kopēji. Bet pamazām vajaga izzust tādu nedarbu augļiem. Lokālpatriotisma jeb vietējā patriotisma vietā vajaga iestāties dabīgam patriotismam. Cilšu samana vietā jāaudzina tautas samana. Tad zinās kurzemnieks, vidzemnieks, vitebskiētis, leitīs — ka visi kopā esam viena tauta. Un tiklīdz kā šāda apziņa daudz maz skaidri un spēīgi modīsies mūsu tautas izglītoto dēlu krūtīs, tā latvju tautas jaukais liktenis sāks piepildī-

ties». Tā Kronvalds. Tagad leišus mēs nemēdzam vairs pieskaitīt latviešu tautai, bet saprašanās un ciešākas draudzības un savienības vajadzība paliek joprojām. Latviešu leišu savienībā būtu spēks, bet diemžēl arī šie trau-cētājs ir svešais, ne savējais.

Trešais Kronvalda uzrādītais tēvuzemes un tautas mīlestības avots ir: mūsu tautas valoda. Tagadējai jaunajai paaudzei šis valodas jautājums gan jau skatāms pavisam citos apstākļos. Tagad mūsu valoda brīva un izkopta, tagad tā valda visur mūsu valstī, kur neatkarīgas tautas valodai jāvalda. Bet tā nebija grūtajos vācu un krievu laikos, ko tika vēl pieredzējusi mūsu vidējā paaudze un ko pārcieta iepriekšējās paaudzes. Mūsu valodu šepat mūsu pašu zemē vajāja un izsmēja svešie iekarotāji un valdītāji. Latviešu skolēniem par sarunāšanas savu tēvu valodā kāra kauna zīmi kaklā. Visās iestādēs bija ieviesta sveša valoda. Un pa daudziem gadiem cieņu un mīlestību pret savu valodu latviešos nospieda tik tālu, ka paši latvieši to nejaudāja kā vajaga cienīt, un pieredzējām to kaunu, ka dažs tautietis un dažā tautiete sāka runāt svešo valodu arī savā ģimenē un mājā. Gadījās pat skoloti latvieši, kas savā tēvu tēvu valodā neprata ne teikumu pareizi uzrakstīt, jo skolās to nebija mācījušies. Radās latvieši, kas bēga no savas īstās mātes — latvietības — pie svešās pamātes. Tā cēlās tie nožēlojamie un nicināmie kārķu vācieši un spaļu krievi, un Latgalē un Ilūkstes apriņķī daudz pārpoļotu latviešu.

Lai arī valodas briesmas mums liekas jau garām, tomēr arī turpmāk un vienmēr mums jāsargā latviešu valodas cieņa un tiesības. Nedrīkstam savu valodu pazemināt, liekot citu — svešu tās vietā, vienalga, lai tā būtu kādā būdama, un vienalga, lai tas būtu ģimenē un mājā, skolā vai baznīcā. Mūsu bērniem izglītība jāsaņem latviešu skolās. Jāmācās arī svešas valodas, bet ne uz audzināšanas un latvietības rēķina. Kronvalds raksta: «Tēvu valoda ir kā kāds noslēpts Dieva avots, no kura katras tautas garīgā vienošanās izver, un tautas un tēviņas mīlestība vienādi no jauna piedzimst.»

Še pat vajaga pieminēt, ka Kronvalda sirds bezgala sāpētu, ja viņš tagad būtu mūsu vidū un redzētu, ka nebrīvības laikos pārtautotie latvieši valsts austrumu nomalē (un sava dāliņa arī vēl pilsētās, proti, kārķlu vācieši) vēl nav atgriezti latviešu tautas klēpī. Ir vēl mums vā-

cieši, kas saucās par Ūzolingiem, un krievi Latgalē, kas dēvējas par Bļudņikiem (protiet, bijušie Bļodņieki).

Kronvalds mūsu dienās enerģiski iestātos arī par to, ka visās latviešu skolās un rakstniecībā vajaga valdīt tikai vienai rakstu valodai. Latviešu tauta runājusi un runās dažādās izloksnēs, bet rakstu valodai vajaga būt vienai. To prasa tiklab visas tautas un valsts, kā arī novadu un atsevišķu cilvēku intereses. Tautu nedrīkst skaldīt valoda, kā tas tagad notiek. Cilvēki, kas cenšas kultivēt to vai citu dialektu, nav pietiekoši izpratuši nedz tautas, nedz sava novada vajadzības, neapdomīgi un verdziski padodamies svešaj ietekmei.

Par ceturto tēvuzemes mīlestības avotu Kronvalds apzīmē: turēšanos pie tautas krietnām ierašām. Viņš raksta: «Gan daudz labu ierašu verdzības laikos vai nu aizgājušas pavisam postā, vai arī neceļos noslidējušas. Tomēr tas, kas vēl labs un derīgs tautas dzīvē un kas piemīnai atstāts no sentēvu laikiem, tas piekopjams, tas cienījams, kur un kā vien iespējams. Negantnieki diemžēl daudz un dažādi jau pamazinājuši tautas dzīves smaržīgos ziedīpus. Viņiem nobirstot, novīst tautas dzīves iekšējais greznums, jaukums un dzeja. Mums jārāda jaunajai paaudzei jo skaidri, ka mēs esam līdz īgnumam izbaudījuši arīgu ākstīšanos un piemērošanos, ka patiesi mēs nožēlojam, ka tik tālu atklīduši no savas tautas, citiem visu pakaldarīdami, neizšķirdami, vai tas mums par labu vai par ļaunu.»

Tā Kronvalds. Un tālāk viņš rāda, cik liels zaudējums mums ir — latvisko svētku un godību panīkšana. Kas vairs atlicies no kādreizējiem lieliskajiem Jāņiem, kad uz visiem pakalniem dega Jāņu uguns, un tā pa visu mūsu zemi, līdz Latvija bija kā vienā vienīgā ugunīgā vainagā? Un ligošana atskanēja no mājas uz māju, līdz visa Latvija bija apvienota savās dziesmās... Cik gan palicis no citiem latviešu svētkiem? Un tāpat cik vienmuļas un nabadzīgas, salīdzinot ar bijušiem laikiem, tagadējās latviešu kāzas, bēres, krustības! Seno dažādo izdarību krāšņuma un kupluma vietā tagad redzam tikai kailas un sekas viesības — ar ēšanu, dzeršanu un dejošanu. Mūsu svētki un godi nu ir kā koks, kam notrauktas lapas un augļi, nu vējos atstāts kails, bez jaukuma, bez raženuma. Kronvalds par to skumst. Patiesi, kas lai

dzīvē atmaina pelēko ikdienu, vienmuļo darbdienu, ar ko lai dzīves gaitā atzīmē tauta svarīgākos momentus? To var tikai svētki un godi.

Savu latvisko parašu izkopšana, savu tradīciju izveidošana, savu tautisko svētku un godu ievērošana un piekopšana — bija un būs dziļš un svētgas tēvuzemes un tautas mīlestības avots. Nav šaubu, ka mūsdienų latvietis bezgala izslāpis šīs valgmes, jo katrs redz, ka bez jaukā parašām, bez tradīcijām, bez svētkiem un godiem — dzīve paliek arvienu kailāka, tukšāka, cilvēki ātrāk noiet neceļos un atkrīt no savas tautas. Šai laukā tautiskajai kustībai, tai turpinoties arī mūsdienās, ļoti daudz ko darīt.

Piektais avots, kur izverd tēvuzemes mīlestība, ir tautas kopības gars. Še Kronvalds aizrāda uz Rīgas Latviešu biedrību, kas tolaik tautā bija tik augstā cieņā un kas tiešām bija tik daudz darījusi tautas spēku kopošanas darbā. Šī biedrība tais laikos varēja vārda tiešā nozīmē saukties par tautas vadoni. Tagad mums biedrību un organizāciju simtiem un tūkstošiem. Tomēr ne skaits še no svara, bet virziens un gars. Vai ir, kas zināmos jautājumos un vajadzīgos momentos šīs organizācijas apvieno tautai un valstij par labu? Ja ir — labi, bet ja nav, tad organizāciju (īpaši politisko partiju) daudzums, var būt arī par ļaunu. Cik teicami latvietim būt patriotiskā, nacionālā organizācijā, kas māca mīlēt savu tautu un valsti un vada uz šīs mīlestības izpaušmi darbos, tikpat kaitīgi būt tādā biedrībā vai partijā, kas iziet uz latviešu nacionālisma graušānu, tēvuzemes un tautas mīlestības pamazināšanu, uz latvietības aptumšošanu dažādu internacionāļu vārdā.

Kronvalds raksta: «Ja gribam, lai kopības prāts pie jaunās paaudzes iesakņojas, tad tā uz kopības ceļu vedama no pat mazām dienām. Bērniem jau jā māca, lai tie prot upurēt nest, mīlestību rādīt un draudzības vaināgu pīt, kur vien tikai vai nu pašiem vecākiem, vai skolai izdevīgs brīdis rodas. Un ja mūsu jaunā paaudze sāks prieku baudīt, dalību ņemot pie tautas likteņa; ja tā ar prieku dzīsies kaut ko labu darīt citiem latviešiem, tad jaunā paaudze izaugs branga un stalta tēvuzemes mīlestībā, kas spēj izturēt jēl kuŗu vētru. Kopības garā audzinātus bērnus varēsīm droši ievest dzīvē. Lai gan katrs staigās savu ceļu, tiem tomēr būs vienāds ceļa gals. Un tad parādīsies dienu no dienas jo gaišāki, kā arī uz mums

zīmējas tā mācība: ar savienotiem spēkiem iespēj arī mazāks pulciņš brīnum daudz.»

Sestais avots: «Latviešu tautas krietnāko dēlu cienā un godā turēšana,» kā Kronvalds saka. — Cienījami un godājami vīri būs atrodamī gan vecos, gan jaunos laikos, sākot ar teiksmainiem varoņiem un tautas vadoņiem (kur dzejniekam vairāk darbs), kāds bija Viesturs un Nameitis, Vidvuds un Lāčplēsis, beidzot ar tiem krietniem darbiniekiem un darbiniecēm, kas strādā vēl šodien. Kronvalds turpina: «Ja jaunā paaudze iemācīsī cīnīt un godāt savas tautas krietnākos dēlus, tad tā blēņu svētuliem vairs neticēs, kupi māca, ka latviešiem nav labu īpašību un spēju; tad jaunā paaudze kājas aus uz krietniem un dižiem darbiem, kupi būs līdzīgi jau veiktiem lieliem darbiem un centīsies tos ražēnumā pārspēt un tā izpelnīsies sev jaunu slavas vainagu.»

Še jāpiebilst, ka līdz pat mūsu dienām šis avots nav pienācīgi izmantots. Mēs pietiekoši nepazīstam savu pagātni un savas tautas krietnos dēlus, un ja arī kaut cik pazīstam, tad ne tādā apgaismojumā, kāds mums vajadzīgs, lai vēsture izvērstos par latvietības skolu. Mēs neprotam pienācīgi novērtēt mūsu tautas atmodas pirmā posma notikumus, mēs vēl pietiekoši neizprotam tās pārgrozības, kas sakarā ar mūsu valsts nodibināšanos un zemes atgūšanu. Līdzšinējais sīkais partiju un grupu gars ļoti traucējis ieraudzīt istā gaismā te vienu, te otru patiesi krietnu darbinieku un pat darbu. Partijas, apkarošanas viena otru, nomelnoja arī darbiniekus, tā padarot mūsu sabiedriskā dzīvē šauru un nepievilcīgu, bez lieliem cilvēkiem un lieliem ideāliem.

Tautas un valsts, vispār kultūras darbinieku un vadoņu ciena mūsu tautā jo rūpīgi audzināma. Labākie latvieši un viņu teicamie darbi vienmēr un visur daudzīnāmi. Izskaužamas tās nevienprātības, ko ienesuši svešu ideju kalpi, visādas politiskas partijas un konfesijas, tāpat novadu separātisti. Sevišķi ļauna slimība bija ienestā šķiru cīņa, sociālisms, kosmopolītisms un kas viss ar to sakarā. Māju nevar uzcelt, ja paši strādnieki un amatnieki apkarosies; bet to negribēja saprast šķiru cīņas sludinātāji. Un tautas labums nevar zelt un kultūra plaukt, ja sistematiski mācīs vienaldzību pret savu nāciju, kā to dara kosmopolīti. Šķiru cīņa, materiālisms, kosmopolītisms, sociālisms — tās ir mācības, kas grib nevis noskaid-

drot tēvuzemes mīlestības avotus, bet gan tos piebērt ar pasaules grūžiem, vai pat aizbērt pavisam.

Kā septīto avotu, kur smelties tēvuzemes mīlestību, Kronvalds uzrāda: Latvisko pasaules uzskatu (skat. viņa kopotos rakstos 167. l. p. un arī dažos citos sacerējumos). «Beidzot lai pieminām», viņš raksta, «ka. reliģijai būs būt par tēvuzemes iesvētītāju. Ka dažas nepareizas reliģijas mācības spēj tēvuzemes mīlestību pamazināt, to atrodam pie daudz tautām. Kur māca, ka šī zeme esot moku vieta, ļauna mājoklis, kur nekas labs neronoties, tur tiešām jāiedīgst pie jaunās paaudzes vienaldzībai pret visu, kas vien uz šīs zemes rodas, un tam līdzī arī pret tēvuzemes mīlestību. Lai izzūd tāda mācība,» Kronvalds iekaist dūsmās. «Tēvuzemes mīlestība ir Dieva dāvana. Jaunā paaudze jā māca, ka pašā Dieva prāts un vēlēšanās, ka mēs visu, kas vien jauks un labs virs zemes, un tamlīdz arī tautu un tēviju — mīlojam, to saudzam un aizstāvam līdz pēdējam. Tādu reliģiju būs jaunajai paaudzei iedēstīt tēva mājā, skolā un baznīcā. Šī reliģija būs auglīga, svētīga un stiprs pamats tēvuzemes mīlestībai.»

Šos Kronvalda vārdus mums vajaga jo sevišķi labi apdomāt, lai spriestu, vai mūsu zemes dažādo reliģiju kopēji ir bijuši pietiekošā draudzībā ar latviešu tautas nacionālo garu? Jeb vai būs bijis un pat vēl tagad ir, ka viena konfesija velk uz Vācijas pusi, otra uz Krievijas, trešā uz Polijas, bet dažāda sekte pat skubina savus piekritējus izceļot uz Brazīliju vai kur citur. Tādi sludinātāji ļoti smagi noziedzas pret mūsu tautu un valsti. Še vajaga nākt lielām pārmaiņām, lai reliģija būtu tā, kas ceļ latviešus latviskā saulē, lai būtu kā dievišķā gaisma pār Latviju.

*

Minētā rakstā Kronvalds uzrāda septiņus avotus, kas dod veldzi tēvuzemes mīlestībai. Ieskatoties šī neaizmirstamā latvieša dzīves gājumā, mums jo gaiši paliek atmiņā viens vakars, kad Kronvalds parādījās kā dedzīgs savas tautas goda aizstāvis, nostādamies pret mūsu nacionālo vērtību pamazinātājiem un mūsu tautisko spēju apšaubītājiem. Ar to būs minējusi a s t o t o tēvuzemes mīlestības avotu. Tas bija 1873. g. vasarā, latviešu pirmo vispārējo dziesmu svētku laikā. Tiklab šie dziesmu svētki, kā arī tai pašā laikā sasauktās

latviešu skolotāju un latviešu zemkopju konferences — bija vārda tiešā nozīmē mūsu tautas jauno spēku pārbauze un jaunās tautiskās kustības demonstrācija. Tagad, pēc vairāk kā sešdesmit gadiem, varam liecināt, toreizējais latviešu nodoms izdevās labi.

Labi noritēja dziesmu svētku koncerti, kuplas bija skolotāju un zemkopju sanāksmes, jaukas omulības pilni goda mielasti, kas sekoja koncertiem un sanāksmēm. Bet vislielāko sajūsmu sacēla tomēr Kronvalda runas. Izsauktās gaviles (un latviešu pretinieku sašutums) vēl ilgi negribēja rimties un atbalsojās tālu pēc svētkiem.

Kā viss tas gadījās, kā noritēja? Goda mielastā Rīgas Latviešu biedrībā svētku pirmās dienas vakarā piedalījās vai viss latviešu intelligences zieds. Pat tie apzinīgie latvieši, kas dzīvoja ārpus Latvijas, bija ieradušies labā skaitā. Bez tam mielastā piedalījās daudz goda viesu no šejienes cittautiešu aprindām, jo tie taču tais laikos bija kungi mūsu zemē.

Pa mielasta laiku atskanēja dažādas runas. Starp tām bija arī Valkas skolotāju semināra direktora J. Cimzes runa, kur par kodolu bija ņemta tautas dziesma «Rīga dimd, Rīga dimd, kas to Rīgu dimdināja?» Un tur tālāk šai dziesmā ir par māšīnu, kurai trejādi bāleliņi, kas tad arī pūru kaldami dimdina šo Rīgu. Latviešu tauta nu būtu šī māšīna, bet kas tad tie trejādie bāleliņi, kas tik spēcīgi kaļ pūru? Un Cimze, vēl būdams vīrs, kas audzis un skolojies un strādājis vācu ietekmē, par šiem trejādīem bāleliņiem nosaucis: vācu skolas, Baltijas muižniecību un Rīgas pilsētu (kā to atminās Kaudzītes Matīss, par trešo salīdzinājumu gan mazliet šaubīdamies; varbūt trešā bāleliņa vietā minēts arī kas cits).

Atskanēja applausi. Arī to varēja saprast, jo latvietis tikko vēl sāka raisīties valā no pilnīgas atkarības, no neaprobežotas vācu kundzības. Vecajam semināra direktoram varēja applaudēt arī tas, kas nepiekrīta šim domām, jo Cimzem arī bija savi prāvi nopelni. Un domāja: applaudēs un — ar to pietiks.

Bet nekā. Straujais Kronvalda Atis, kas intelligencesi jau bija pazīstams ar saviem rakstiem, kāpa katedrā un teica ugunīgu runu — kā atbildi Cimzem. Kā aculiecinieks raksta: «Kronvaldam... acis vien zvēro un vārdi sprēgāt sprēgā, līdzīgi dzirkstelēm no šķīlamā krama. Un jo vairāk viņš runā, jo rādās, ka turpat uz vietas aug domu virkne, pieņemams spēks izteiksmē, rodas pierādījumu

daudzums, pavadīts no milzīga jūtu spara, aiz kā visai Cimzes runai bija zudin jāpazūd.»

Nu atskan atkal applausi, bet daudzkārt spēcīgāki, kā nevaldāms stichisks spēks, kā sen apvaldītas gaviles. Nu izsaka savu sajūsmu arī tie, kas bija Cimzem applaudējuši. Kaudzītes Matiss, kas arī piedalījās mielastā, raksta: «Šī runa bija lielam, uz pārplūšanu pilnam dzirnavu ezeram pavasarī parāvusi vajā brīvslūžas, kur gāzās ūdens nevaldāms lejup, raudams visu sev līdz, kas sastopams ceļā un nevaicādams nenieka par to, ko šāds straujuma spēks padara šim vai tam. Tādam pavasara plūdu straujumam nu līdzinājās tās sajūsmu gaviles, kas sacēlās pie galda viesieni zālē. Viņas negribēja pat aprimt un cēlās pārpārim no jauna. Jāšaubās, vai jēl kāda runa tur ir sacēlusi ielāku sajūsmu. Tā nu tautības jūtu krājumam Kronvalds bij parāvis vajā ceļu, bet nevis tikko šai brīdī šīs jūtas radījis. Nepārprotami nāca redzams, uz kuŗu pusi tiecas tautas «sirdsprāts». Tā bij uguns, ielaista sausā lidumā, kas tik gaidījusi, lai var izšaut tēvijas mīlestības liesmu redzamā un nenoslāpējamā veidā. Ipāši tas sakāms bij par jauno paaudzi, sastāvošu vairāk no studentiem un jauniem skolotājiem. Še Cimzem nācās piedzīvot, ka tautiskā gara sajūtība bij tālu pāraugusi vācisko laikmetu un ka tautiskajai kustībai piederēja nenoliedzami visa nākotne.»

Bet kāds tad varēja būt Kronvalda Ata runas kodols, kāds virziens, kas sacēla sajūsmu tā laika latviešos? Diemžēl. tolaik šī runa nav ne uzrakstīta, nedz arī sīkāk atreferēta. Par to spriežams tikai no mielasta dalībnieku atmiņu drumslām.

Kronvalds starp citu noteikti uzstājies pretī Cimzes domām, ka «vācu» skolām piešķirama tāda nozīme šādu svētku sarīkošanā. Nē, ne vācu skolu nopelns, ka tagad latvieši dimdina Rīgu; vācu skolas šē pastāvējušas sen, bet nebūt nav radījušas kaut ko līdzīgu šiem svētkiem, bet gan latviešiem perinājušas visādus kārklu vāciešus. Īstais gods, pēc Kronvalda domām, šē pienākas latviešu mātēm, latviešu tēviem, kas ģimenes klēpī nav ļāvuši nodzist latviešu garam, latviešu valodai, latviešu dziesmām un latviešu tikumiem. Tad gods nākoties latviešu biedrībām, arī šai biedrību māmuļai, un tiem latviešu vīriem, kas pūlējušies sabiedrības labā. Un treškārt jo liels gods pienākas tautības garam, kas sāk atdzīvoties un latviešu krūtīs pārvērsties par to liesmu, kas kausē visu,

kas nepazīst šķēršļu, kur jāsteidzas savai tautai palīgā, vai kur diendienā jāstrādā vienmuļais darbs tautas labā. Šis tautas gars, lai arī apspiests tumšajos verdzības laikos, nav izdelūēts un nu viņš parādās savā spēkā. Šis spēks skubina latviešus uz jaunu un labāku dzīvi, un šim spēkam jāpateicas, ka arī dziedātāji upurējuši laiku un ar sajūsmu stājušies šo svētku sarīkošanā. Un šis gars esot tas, kas latviešus šē tik lielā skaitā sapulcinājis, dažu labu atsaukdams pat no tālajām ārzemēm. Šis gars skanot no mūsu tautas dziesmām, tas redzams arī jaunajā Līgas karogā, kas šūts tieši šiem svētkiem un kur redzams vecais latviešu svētnieks, sirmais krīvs, skubinādams neaizmirst pagātni un tur paslēptos dziļos pamatus tautas drošai nākotnei.

Apmēram tā runājis Kronvalds. Viņš bijis labs runātājs. Uzrakstīta viņa runa varbūt vairs arī nebūtu tā pavasara straume, kas tik varena, kas tik nevaldāma, kas spēj ietiekties līdz pašiem latvieša dvēseles dziļumiem. Līdzās pirmajam latviešu karogam, kas veltīts jaunlaikos visai tautai, šī Kronvalda runa bija kā tā paša karoga dvēseliskā izteiksme.

Nepietika Kronvaldam tai vakarā ar šo runu vien. Kā noreibis tautiskā jūsmā, viņš vērīgi klausījās, vai atkal kaut kur neizskanēs kā latviešu goda nonievājums, kā latviešu spēju apšaubījums. Viņš it kā gaidīja, lai bez kavēšanās mestos atkal aizstāvēt savu tautu un viņas garu un godu.

Jau labi vēl — pēc pusnakts — piecēlās runāt mācītājs un zinātnieks A. Bilenšteins. Viņš latviešu tautas dziesmas salīdzinājis ar bērnu dziesmām, ar tautas bērniņas posmā dzimušām dziesmām. Tur esot bērnišķīgs gars. Nevajagot tās pārāk augstu cildināt, bet domāt uz viņa gadu dziesmām.

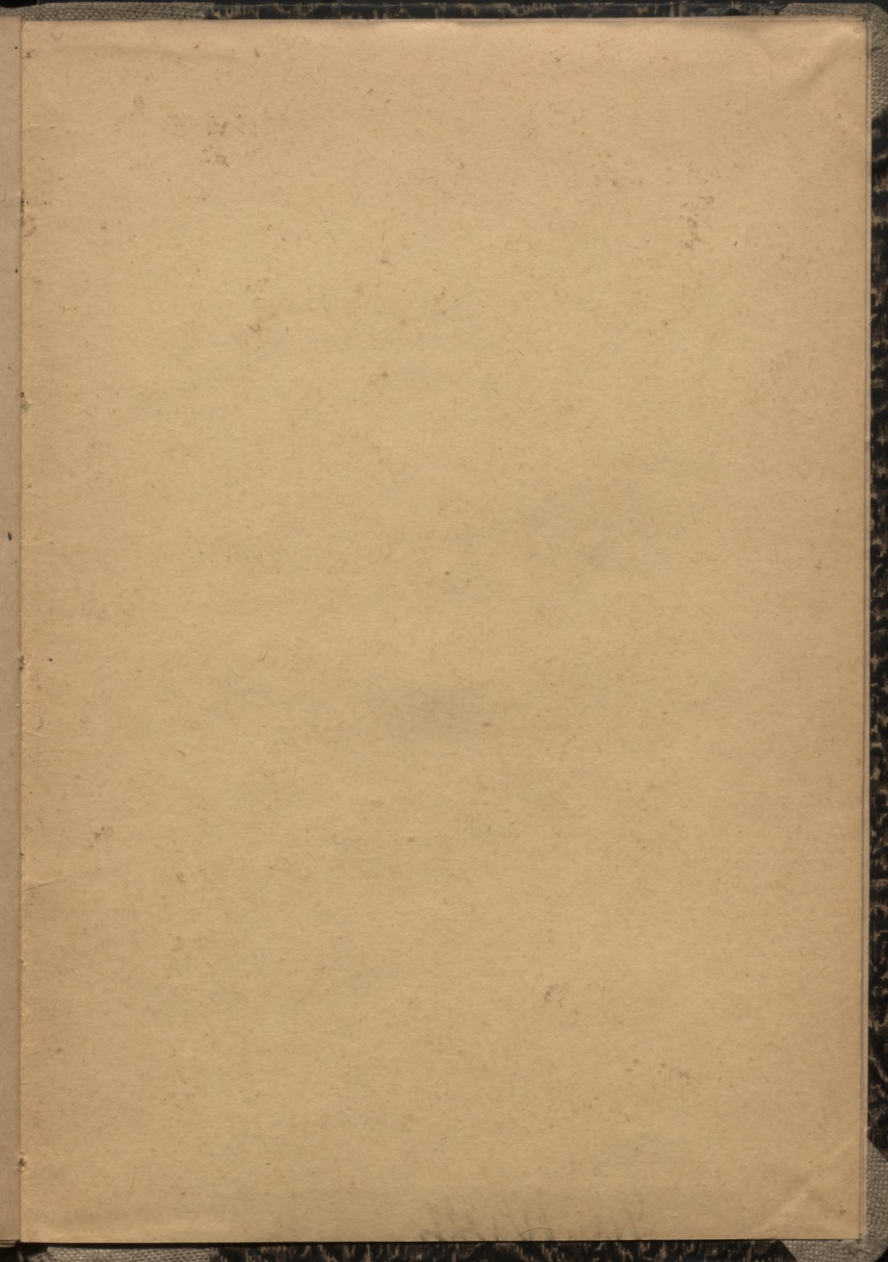
Kronvalds šai Bilenšteina runā bija izjutis latviešu tautas dzejas nozīmes pazemināšanu. Viņš sacīja otru runu, kā aculiecinieki stāsta, vēl sajūsmas pilnāku. Uz to viņu varēja iesildīt jau tās gaviles, kas pāršalca zāli, tiklīdz Kronvalds kāpa katedrā. Šis runas kodols, cik tālu tas konstatējams, tas — ka latviešu tautas dzeja nav bērnu dzeja, bet vecas un gudras tautas dzeja; ka latviešu tautas dzejā nav vis tikai idilliskais gars, bet arī tie dziļumi, kas mums pat lāgā nav apjaužami un kas noder un vienmēr noderēs kā

neizsmeļams avots latviešu dvēseles dzīves izpratnei, apcerei un arī latviskai dzīvošanai.

Aprādījis visu šo, runas beigās (kā Brīvēmnieks to atcerās, «Austrumā» 1887.) — «roku sānos iespiedis, viņš lepnā uzvarētāja balsī sacīja: Un kas vēl uzdrošināsies nosaukt mūsu tautas dziesmas par bērnu dziesmām?! — Visa lielā sapulce gaviļēja kā viens vīrs. Tautietis apsvēicināja tautieti. Dzirdēja prieka balsis skanam: Tādu valodu saprotam! Kronvalda runa bija notikums latviešos.

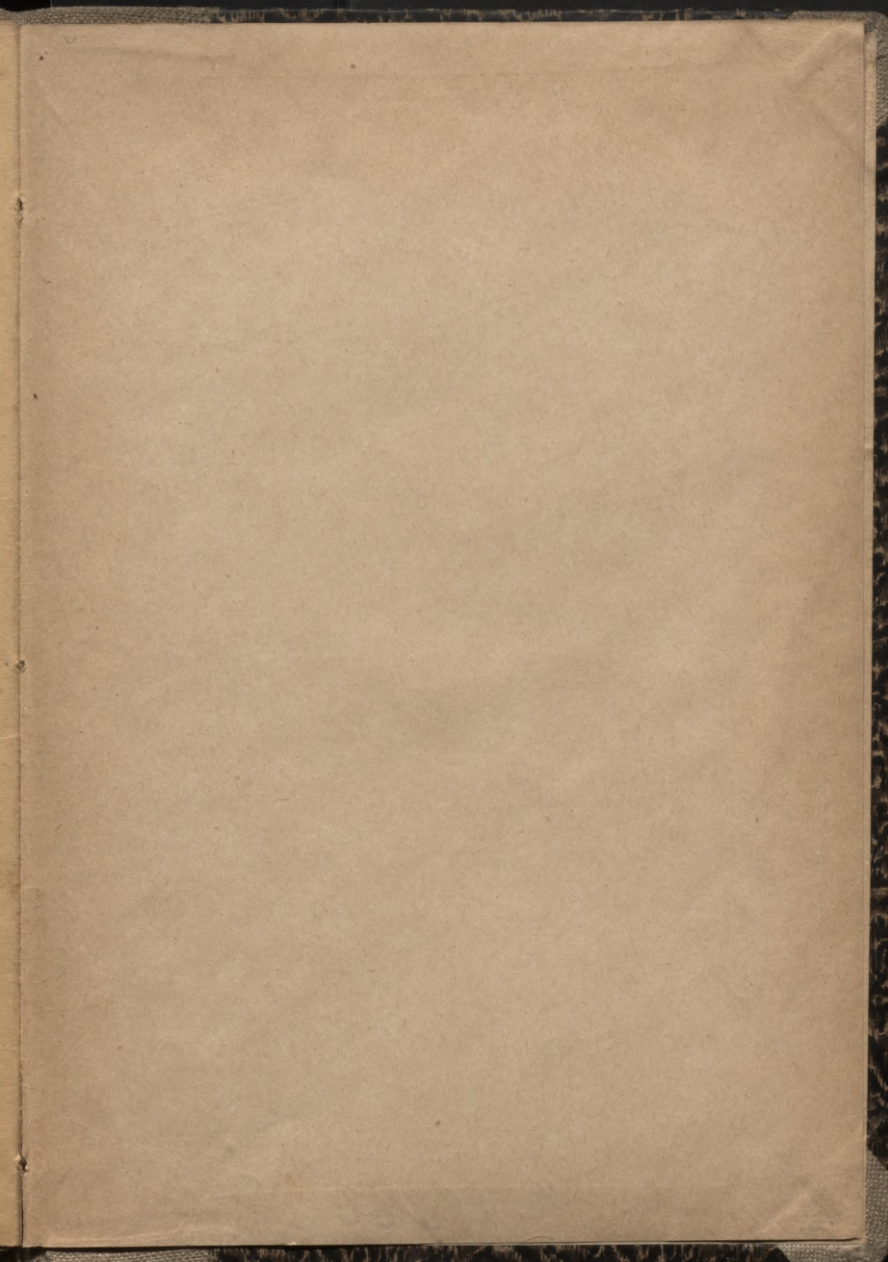
Tagad jau sešdesmit gadi pagājuši no tām tautas atmodas rīta dienām. Daudz kas no tolaik gaidītā piepildījies, bet ir arī vēl daudz tāda, kas joprojām paliek kā labāko latviešu vēlēšanās un cerība. Kauču vienmēr mums būtu šādi Kronvaldi, kas ne brīdi nevilcinās, kur tautas gods aizstāvējams, kur tauta sakausējama latviskā sajūsmā izveidot savu likteni.

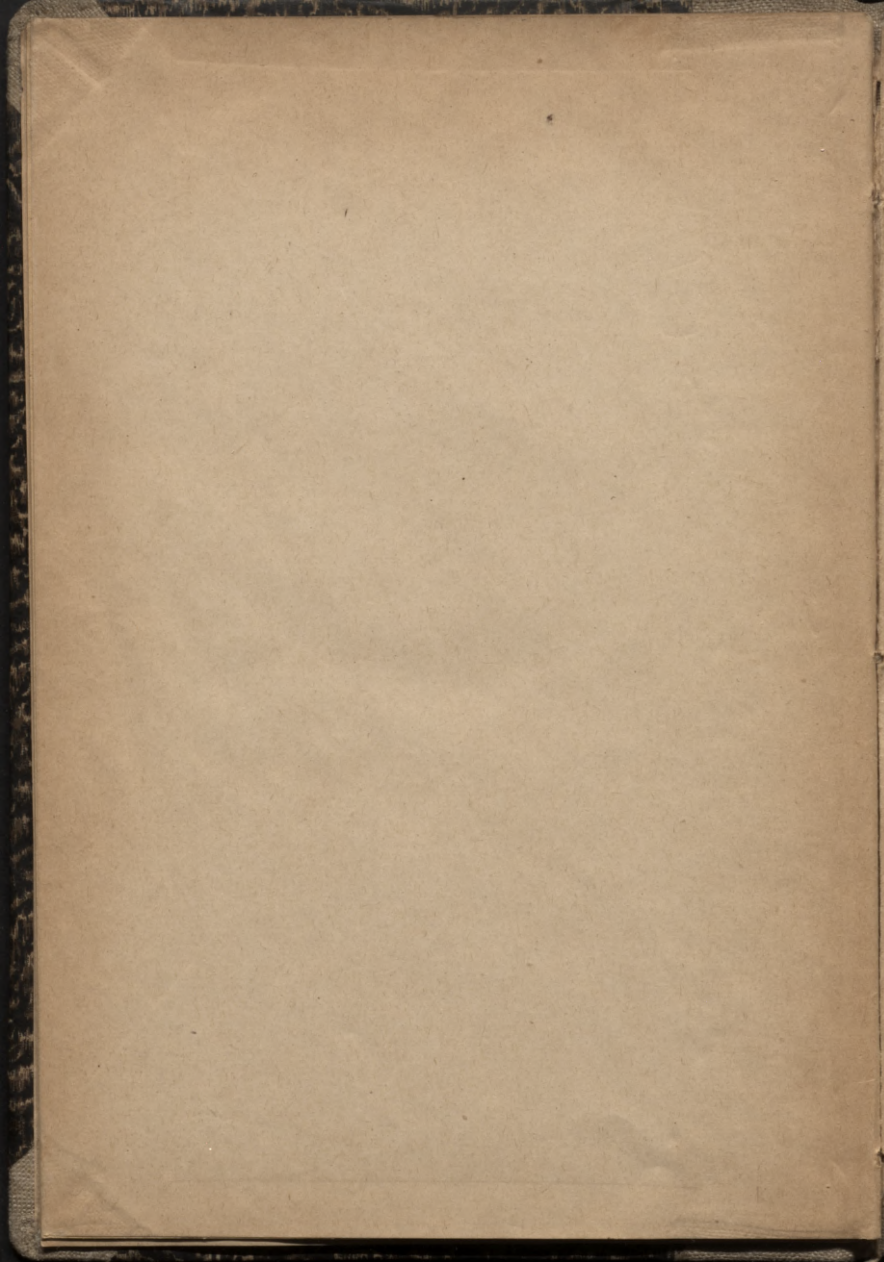
Kronvalds joprojām mums māca tēvuzemes un tautas mīlestību.

3. ZEPH 1984

4c 1486

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308100071

L-50

San. I.

6. VII. 36 1-7.8. 9.12-14.15.16